

Lotta Hytönen

ÄITIYTEEN LIITTYVÄT NORMIT VAPAAEHTOISESTI LAPSETTOMIEN NAISTEN KIRJOITUKSISSA

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Joulukuu 2022

TIIVISTELMÄ

Lotta Hytönen: Äitiyteen liittyvät normit vapaaehtoisesti lapsettomien naisten kirjoituksissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimus
Joulukuu 2022

Tutkielmassa tarkastellaan äitiyteen liittyviä normeja ja käyttäen aineistona vapaaehtoisesti lapsettomien naisten kirjoituksia lapsettomuuspäätöksestään. Kyseessä on AILA:sta ladattu valmisaineisto. Tutkimuskysymyksenä on, miten äitiyteen liittyvät normit heijastuvat vapaaehtoisesti lapsettomien naisten kirjoituksista. Vapaaehtoista lapsettomuutta on aiemmin tutkittu synäkökulmasta, jonka avulla on pyritty saamaan selville syitä lapsettomuuspäätöksen takana. Keskityn itse tarkastelemaan yhtä mahdollista syytä eli normatiivista äitiyttä.

Aiemmassa tutkimuksessa äitiyden on havaittu olevan itsessään normi, sillä naiseus on historiallisesti sidottu äitiyteen ja hoivaan. Näkemykset lapsettomista naisista ovat tämän vuoksi olleet kielteisiä, sillä heidät nähdään epänormaaleina ja ei-aikuisina. Tutkielman teoreettista viitekehystä määrittävät Adrienne Richin ja Andrea O'Reillyn teoriat. Richin mukaan äitiys voidaan nähdä kahdella tasolla: yksi ulottuvuus on äitiyden patriarkaalinen instituutio (*motherhood*) joka alistaa naisia ja toinen on äitiminen (*mothering*), joka käsittää äitiyden henkilökohtaisena toimintana. Tarkastelen itse patriarkaalista instituutiotasoa ja sitä määrittäviä normeja. O'Reillyn seuraavat kymmenen patriarkaalisen äitiyden oletusta toimivat tutkielmassa näiden normien kehystäjinä: essentialisaatio, naturalisaatio, individualisaatio, privatisaatio, biologisaatio, normalisaatio, ekspertisaatio, intensifikaatio, depolitisaatio ja idealisaatio. Oletukset esittävät muun muassa äitiyden luonnolliseksi kaikille naisille sekä naiseuden määrittäjäksi, ja naisen pääasialliseksi huoltajaksi heterodyinperheessä.

Aineistona toimii kirjoituskutsulla tuotettu valmisaineisto, jossa eri-ikäiset lapsettomat naiset kertovat lapsettomuuspäätöksestään sekä sterilisaatiosta prosessina. Analysoin aineiston käyttämällä menetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jota ohjasivat O'Reillyn kymmenen patriarkaalisen äitiyden oletusta.

Keskeisinä tuloksina aineistosta havaittiin runsaasti esimerkkejä, jotka asettuvat essentialisaation, naturalisaation, intensifikaation ja normalisaation luokkiin. Naiset oletetaan siis katkelmissa synnynnäisiksi äideiksi, heidän lapsettomuuspäätöstään kyseenalaistetaan ja torjutaan, he pelkäävät olevansa päävastuussa lapsen hoidosta sukupuolensa takia ja näkevät äitiyden itsensä uhraamisen ja erilaisten menetysten kautta. Muiden O'Reillyn käsitteiden mukaisia luokkia ei syntynyt analyysin tuloksena. Muita aineistosta havaittavia teemoja ovat kuitenkin lääkärien ja hoitohenkilökunnan harjoittama vallankäyttö sterilisaatiosta puhuttaessa sekä lapsen hankkiminen muiden ihmisten vuoksi. Naisten itsemääräämisoikeus lisääntymisen ja lisääntymättömyyden suhteen nousee siis esiin vahvasti aineistossa. Jatkotutkimukselle tärkeitä aiheita ja tavoitteita ovat näiden tulosten perusteella erilaisten äitien vanhemmuuden vapauttaminen alistavista normeista, vanhemmuuden tasa-arvoistaminen eri sukupuolten välillä sekä lapsettomuuden normalisointi ilmiönä.

Avainsanat: normatiivinen äitiys, vapaaehtoinen lapsettomuus, lapsettomuus, normi, vanhemmuus, sukupuoli

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	Johdanto: äitiys ja vapaaehtoinen lapsettomuus	1
2	Aiempaa äititutkimusta	3
3	Teoriakehys: patriarkaallinen äitiys ja intensiivinen äitiminä	6
	3.1 Patriarkaallisen äitiyden piirteet	6
	3.2 Intensiivinen äitiminä	7
4	Sisällönanalyysi ja kirjoitusaineisto	9
5	Sisällönanalyysin tulokset	11
	5.1 Essentialisaatio: naiseus äitiytenä	11
	5.2 Naturalisaatio: äitiminä luonnollisuus	14
	5.3 Intensifikaatio: äitiyden kova hinta	17
	5.4 Normalisaatio: naisen ja miehen roolit vanhempina	20
	5.5 Muita teemoja: naisen keho, muiden halut	21
6	Johtopäätökset: lisääntymisen ja lisääntymättömyyden tasa-arvo	25
	Lähteet	28

1 Johdanto: äitiys ja vapaaehtoinen lapsettomuus

Vanhempiin kohdistuvat paineet sekä vanhempien uupumus ovat olleet viime aikoina kiinnostuksen kohteina mediassa sekä tutkimuksessa. Tuoreessa vertailevassa tutkimuksessa 40 maan välillä on havaittu, että etenkin äitiyteen liittyvät paineet ja uupumus ovat ilmiönä vahvasti näkyvissä yhteiskunnissa, joissa sukupuolten välinen tasa-arvo on yleisesti korkealla tasolla (Roskam ym. 2022, 4). Vanhemmuus on siis säilynyt suhteellisen sukupuolittuneena, vaikka muilla elämäalueilla tasa-arvossa on otettu merkittäviä harppauksia (em. 26). Äitiyteen liittyvät sukupuolittuneet normit eivät siis ole vieläkään kokonaan poistuneet tasa-arvon saavuttaneina pidetyistä yhteiskunnista kuten Suomesta. Tämän vuoksi näen äitiyteen liittyvien normien tutkimisen tärkeänä ja ajankohtaisena aiheena yhteiskuntatutkimuksessa. Lähestyn tässä tutkielmassa äitiyden normatiivisuutta vapaaehtoisen lapsettomuuden kautta.

Tutkielmani ammentaa aiemmista äitiyttä ja vapaaehtoista lapsettomuutta tarkastelevista tutkimuksista. Useat aiemmat opinnäytteet suomalaisista yliopistoista ja ammattikorkeakouluista ovat antaneet panoksensa näiden aihepiiriin tarkasteluun. Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on kirjoitettu graduja kasvatustieteissä, yhteiskuntatieteissä ja historiassa (Autio 2018, Kerttula 2017, Niemi 2020, Kuivalainen 2014, Muranen 2021, Väkeväinen 2019). Monissa opinnäytteissä toistuu yritys ymmärtää lapsettomuutta valintana ja tehdä näkyväksi vapaaehtoisesti lapsettomien kertomuksista havaittavaa henkilökohtaisten syiden moninaista kirjoa. Tämä on yhteiskunnallisesti kiinnostava ja merkittävä tutkimustavoite, sillä syntyvyys on ollut Suomessa laskussa vuoden 2010 jälkeen ja sen syitä on kartoitettu laajasti (Miettinen 2015, 10). Samalla myös vapaaehtoisen lapsettomuuden on havaittu olevan kasvussa 2000-luvulla (Shapiro 2014, 1).

Oman tutkielmani tavoite kuitenkin poikkeaa vapaaehtoisen lapsettomuuden syiden kirjon kartoittamisen tehtävästä. Keskityn sen sijaan tutkimaan äitiyteen liittyviä käsityksiä lapsettomien naisten teksteissä. Tarkastelen aihetta kirjoituskutsulla hankitun Kokemuksia vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ja sterilisaatiosta -kirjoitusaineiston (Väkeväinen 2017) kautta. Tarkastelen äitiyttä ja siihen liittyvien normien ilmenemistä, sillä monet tarkastelemani aineiston kirjoittajista ovat naisia, jotka kertovat omista käsityksistään liittyen äitiyteen sukupuolitettuna roolina. Äitiyteen liittyvät mielikuvat lapsettomien naisten teksteissä voivat siten tarjota tärkeän näkökulman yhteen syyhyn lapsettomuuden valitsemisen taustalla, ja ne voivat myös paljastaa merkittäviä tekijöitä aiemmin mainitun äitien uupumuksen nousun takana. Siksi näen tutkielmani

näkökulman luontevana osana sekä äitiyttä että vapaaehtoista lapsettomuutta tarkastelevaa tutkimusta. Tutkielmani tarjoaa myös erilaisen näkökulman äitiyteen liittyviin normeihin vapaaehtoisesti lapsettomien naisten kokemustekstien kautta. Tutkimuskysymyksenäni on, miten äitiyteen liitetyt normit heijastuvat naisten kirjoituksista.

Esittelen seuraavaksi tutkielmani rakenteen. Toisessa luvussa käyn läpi aiempaa tutkimusta äitiyttä määrittävistä normeista. Kolmannessa luvussa syvennyn tarkemmin tutkielman teoreettiseen viitekehykseen, joka perustuu suurimmaksi osaksi Andrea O'Reillyn ja Sharon Haysin luomiin käsitteisiin. Näitä ovat intensiivinen äitiminäisyys sekä patriarkaalisen äitiyden kymmenen määrittäjää: essentialisaatio, naturalisaatio, individualisaatio, privatisaatio, biologisaatio, normalisaatio, ekspertisaatio, intensifikaatio, depolitisaatio ja idealisaatio. Neljännessä luvussa esittelen käyttämäni aineiston ja analyysimenetelmän sekä pohdin tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä ja tutkimusasetelman rajoitteita. Viides luku taas käsittää tutkielman tulosten analyysin aineistoesimerkkien ja teoriakehyksen vuoropuhelun avulla. Viimeisessä luvussa tiivistän tutkielmani tulokset ja pohdin niiden merkitystä aiempaan tutkimukseen verrattuna sekä esitän jatkokysymyksiä tulevalle äititutkimukselle.

2 Aiempaa äititutkimusta

Äitiyttä on aiemmin tutkittu laajasti naistutkimuksessa ja sukupuolentutkimuksessa. Suomessa muun muassa Eeva Jokinen (1996) ja Jaana Vuori (2001) ovat antaneet merkittävän panoksen äititutkimukselle tarkastelemalla äitien omia kokemuksia sekä äitiyttä yhteiskunnallisena ja sukupuolittuneena positiona. Vuoren väitöskirja tarkastelee perheasiantuntijoiden diskursseja vanhemmille suunnatuissa lapsenhoito-ohjeissa 1900-luvun lopun Suomessa. Tutkimuksen tulosten mukaan naiset oletetaan yhdessä yleisesti havaittavissa olevassa diskurssissa luontaisesti hoivaaviksi ja synnynnäisiksi äideiksi sukupuolensa vuoksi. Myös toinen hallitseva diskurssi, joka korostaa tasapuolisen vanhemmuuden merkitystä isän ja äidin välillä, asettaa edelleen juuri äidin päävastuuseen vanhemmuudesta. (Vuori 2001, 356–358.) On merkittävää, miten perheiden kanssa työskentelevät asiantuntijat keskittyivät vielä 1990-luvulla pääasiassa äitiin, vaikka isän rooli on otettu huomioon yhä enemmän 1970-luvulta lähtien (Vuori 2001, 43). Eeva Jokinen puolestaan julkaisi vuonna 1996 *Väsynyt äiti* -teoksensa, joka esittelee äitien kokemuksia väsymyksestä ja muista äitiyden herättämistä tunnetiloista. Äitien väsymys kontekstoituu Jokisen mukaan lähinnä yksinoloon ja yksinäisyyteen sekä tilan kokemukseen kotona tai kodin ja työn välissä olevana. Lisäksi äitiys näyttäytyy tutkimuksessa ristiriitaisena eli sekä iloa että tuskaa tuottavana. (Jokinen 1996, 177, 184.) Vuoren ja Jokisen tutkimukset osoittavat siis äitiyden olevan ristiriitainen rooli, johon kohdistuu yhteiskunnallisia paineita muun muassa isän ja äidin roolien erilaisen arvottamisen takia.

Äitiys itsessään on nähty itsestään selvänä roolina ja normina naisille, sillä feminiinisyys ja naiseus ovat historiallisesti äitiyden ympärille rakentuneita (Gillespie 2000, 223). Perinteisen maternalistisen logiikan mukaan on ajateltu, että äitiys on tärkein panos, jonka nainen voi antaa yhteiskunnassa. Myös naisasialiikkeet käyttivät aiemmin maternalistista logiikkaa hyväkseen vaatiessaan naisille enemmän tilaa työelämässä ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen alueilla. Esimerkiksi hoivatyötä perusteltiin naisille sopivana, sillä sen työtehtävät voitiin rinnastaa äidillisiin hoivavelvollisuuksiin. Naisille voitiin kuitenkin tämän keinon avulla raivata tilaa pelkäämään äitiyteen liittyvillä alueilla samalla, kun muut äitiyteen liittymättömiksi määriteltävät tehtävät pysyivät naisten tavoittamattomissa ennen palkkatyöäitiyden suosion nousua. (Vuori 2010, 116–117.) Äitiys ei nykyään määritä naisen toimijuutta samalla tavalla kuin maternalismin logiikan kultakautena, mutta se nähdään edelleen jossain määrin erottamattomana osa naiseutta (O'Reilly 2016, 21). Käyn läpi tätä normatiivista ajattelutapaa seuraavassa luvussa Andrea O'Reillyn essentialisaation käsitteen yhteydessä.

Aiempi tutkimus sekä vapaaehtoisesta että tahattomasta lapsettomuudesta vahvistaa käsitystä äitiyden normien olemassaolosta ja merkityksellisyydestä vielä tänäkin päivänä. Koska äitiys on konstruoitu naisen perimmäiseksi tarkoitukseksi, lapsettomuus nähdään usein puutteen ja poissaolon sävyttämänä olotilana (O'Reilly 2020, 18). Yleisesti näkemys lapsettomasta naisesta on siis selvästi kielteinen. Jopa silloin, kun vapaaehtoinen lapsettomuus nähdään myönteisenä esimerkiksi sen mahdollistaman laajemman henkilökohtaisen vapauden vuoksi, se nähdään silti kaikista tärkeimmän ihmissuhteen eli äiti-lapsi-suhteen uhraamisena (Gandolfo 2005, 113). Puute on siis se kehys, jonka kautta lapsettomuus usein nähdään, ja joskus se ymmärretään myös henkilöön kytkeytyvänä ominaisuutena. Aiemmassa tutkimuksessa on nimittäin havaittu, että lapsettomat naiset nähdään usein epänormaaleina ja lapsenomaisina verrattuna äiteihin (Mäkinen 2008, 207). Lapsettomien naisten haastatteluissa on havaittu vahva naisten sisäistämä käsitys siitä, että äitiys on normaalin aikuisen naiseuden määrittäjä (em. 207). Puutenäkökulmasta katsoen oma lapsettomiin naisiin keskittyvä tutkimusasetelmani on kiinnostava, sillä äitinormit eivät näytä vaikuttavan pelkästään äitien elämään, vaan myös lapsettomien naisten.

Äitiys itsessään nähdään siis normina, mutta äitiyden luonteen tarkempi tarkastelu paljastaa piirteitä, jotka määrittävät millaista äitiyden tulee olla ollakseen sosiaalisesti hyväksyttävää. Esittelen seuraavaksi kansainvälisesti tunnettuja äitiyden tutkijoita, joita ovat muun muassa Nancy Chodorow, Adrienne Rich sekä Andrea O'Reilly. Oma tutkielmani tulee perustumaan laajalti kahden viimeiseksi mainitun teoretisointiin. Chodorowin alun perin vuonna 1978 julkaistu teos *The Reproduction of Mothering* nosti äitiyden tärkeäksi tutkimusaiheeksi pohtimalla äidin roolin luonnetta sekä äidin vaikutusta muun muassa lapsen sukupuoli-identiteetin muodostumiseen (Vuori 2010, 114). Rich on puolestaan asettanut pohjan nykyiselle äititutkimukselle luomalla kaksijakoisen mallin äitiydestä. Hän erottaa teoriassaan toisistaan äitiyden (*motherhood*) ja äitimisen (*mothering*). (Rich 1995, 13.) Rich nimittää äitiydeksi äitiyden patriarkaalista ja sortavaa instituutiota, joka määrittää äitiyden normatiiviset rajaehdot, ja äitimiseksi (Eeva Jokisen käännös 1996) äitiyttä henkilökohtaisena elettyinä kokemuksena ja toimintana. Äitiminä ei ole perimmäiseltä luonteeltaan alistavaa kuten äitiyden institutionaalinen puoli, ja se voi siten olla palkitsevaa ja myönteistä toimintaa. (O'Reilly 2016, 22.) Oman tutkielmani näkökulma perustuu tälle äitiyden kahtiajaolle ja erityisesti instituutiotasolle, joka määrittää äitiyden normatiivisia piirteitä. Näin pääsen tarkastelemaan erilaisia äitinormeja ja niiden ilmenemistä aineistossa. Richin äitiyden kahtiajaon selväräjaisuutta on alettu kyseenalaistaa nykytutkimuksessa, sillä äitiyteen liittyvien teemojen asettaminen joko instituution tai henkilökoh-

taisen kokemuksen tasolle on usein hankalaa. Nykyään tarkastellaan myös muita uusia ulottuvuuksia kuten kulttuurisia representaatioita äitiyden esittämisen kenttänä. (Vuori 2010, 114.) Oman tutkielmani valossa ei kuitenkaan ole tarpeen määrittää, kumpuavatko normatiivisen äitiyden vaatimukset selvärajaisesti instituutiotasolta, vaan tavoitteena on tunnistaa niiden ilmenemismuotoja aineistossa.

Chodorowin ja Richin lisäksi yksi vaikutusvaltaisimmista nykyisistä äitiyden tutkijoista on Andrea O'Reilly. O'Reillyn edustaman äitikeskeisen feminismen tarkoituksena on murtaa äitiyden patriarkaalista ulottuvuutta, ja mahdollistaa vapaampi ja myönteisempi äitimiskokemus yhä useammalle vanhemmalle (2016, 16–17). Patriarkaalisten äitinormien tunnistaminen ja näkyväksi tekeminen kuuluu olennaisesti tähän tehtävään ja se on myös oman tutkielmani tavoite. O'Reilly kuvailee Richin esittelemää normatiivisen äitiyden instituutiota kymmenen ulottuvuuden avulla, joita ovat essentialisaatio, naturalisaatio, individualisaatio, privatisaatio, biologisaatio, normalisaatio, ekspertisaatio, intensifikaatio, depolitisaatio ja idealisaatio (2016, 21). O'Reilly kutsuu käsitteitään kymmeneksi patriarkaalisesta äitiyden oletukseksi (*ten ideological assumptions of patriarchal motherhood*) (em. 21). Määrittelen nämä käsitteet seuraavassa luvussa, sillä ne muodostavat olennaisen osa analyysiani ohjaavaa teoriaa.

3 Teoriakehys: patriarkaalinen äitiys ja intensiivinen äitiminä

Aineistoni analyysia ohjaavat aiemmin esiteltyjen äitiyteen liittyvien tutkimusten lisäksi erityisesti Andrea O'Reillyn ja Sharon Haysin teoriat, jotka esittelen tässä luvussa. Valitsin nämä teoriat osaksi tutkielmani teoreettista viitekehystä, sillä ne selittävät kattavasti ja selkeästi monia tunnistettavia nykypäivän äitiyteen liittyviä normeja. O'Reillyn ja Haysin käsitteet tarjoavat lisäksi hyvän pohjan valitsemani aineiston sisällönanalyysille, sillä niiden perusteella on kätevää muodostaa selkeitä luokkia havainnoista.

3.1 Patriarkaalisen äitiyden piirteet

O'Reillyn äitikeskeinen feminismi toimii tutkielman keskeisenä viitekehysenä, sillä se kuvaa tarkoin käsittein yleisiä äitiyteen liittyviä alistavia normeja. O'Reillyn teoria pohjaa aiemmassa luvussa esiteltyyn Richin hahmottelemaan kahtiajakoon, jonka mukaan äitiys voidaan nähdä normatiivisena ja alistavana instituutiona sekä henkilökohtaisena äitiminä kokemuksena (Rich 1995, 13). O'Reilly sanoittaa Richin esittelemän äitiyden institutionaalisen tason patriarkaalisen äitiyden ideologiaksi. Hänen mukaansa tätä ideologiaa määrittävät oletukset nimeltään essentialisaatio, naturalisaatio, individualisaatio, privatisaatio, biologisaatio, normalisaatio, ekspertisaatio, intensifikaatio, depolitisaatio ja idealisaatio.¹ Essentialisaation mukaan äitiys on naiseuden perusta ja kaikki naiset haluavat äideiksi. Naturalisaation kautta äitiys määritellään synnynnäiseksi ja vaistomaiseksi kaikille naisille, individualisaatio taas asettaa vanhemmuuden yhden henkilön tehtäväksi. Privatisaatio asettaa puolestaan äitiyden pelkästään kodin piirissä tapahtuvaksi toiminnaksi, ja biologisaatio määrittää vain biologisen äitiyden oikeaksi äitiydeksi. Normalisaatiolla tarkoitetaan äitiyden rajoittamista pelkästään ydinperheen piiriin sukupuolittuneisiin rooleihin, kun taas ekspertisaation ja intensifikaation kautta äitiydestä tehdään vahvasti asiantuntijatiedon ohjaamaa ja valtavasti resursseja kuluttavaa. Lisäksi idealisaatio asettaa äideille mahdottomia vaatimuksia, ja depolitisaatio määrittelee äitiyden toiminnaksi, jolla ei ole poliittista tai yhteiskunnallista merkitystä. (O'Reilly 2020, 15; O'Reilly 2016, 21.) O'Reilly näkee patriarkaalisen äitiyden äitiyden normina, joka alistaa kaikkia naisia riippumatta siitä, onko heillä lapsia vai ei (2016, 24–25).

Tutkimukseni tarkastelee vapaaehtoisesti lapsettomien naisten ilmaisemia käsityksiä äitiydestä näiden käsitteiden kautta, sillä O'Reillyn jaottelu tarjoaa sekä ajankohtaisen että monitahoisen

---

¹ O'Reillyn käsitteet ovat tässä tutkielmassa itse kääntämiäni, sillä niitä ei ole aiemmin käännetty suomeksi.

lähestymistavan äitiyteen liittyviin normeihin ja sen yhteiskunnallisiin raameihin. O'Reillyn teos tarjoaa myös monia muita hyödyllisiä näkökulmia, jotka auttavat tunnistamaan tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia asioita aineistosta. Yksi näistä on naisten feminismin toisen aallon jälkeinen jakautunut toimijuus (*post-second-wave split subjectivity*). Tällä O'Reilly tarkoittaa nykytilaa, jossa naiset paikantuvat feminismin toisen aallon seurauksena saavutetun tasa-arvon ja vanhojen sukupuolinormien väliin (2016, 40). Erottajana näiden kahden ulottuvuuden välillä näyttää toimivan vanhemmuus, sillä naisten ja miesten roolit ja oikeudet ovat enenevässä määrin samanlaisia ennen vanhemmaksi tuloa. Naiset kuitenkin raportoivat kohtaanvansa enemmän patriarkaalisia asenteita ja sukupuolistereotyyppioita äideiksi tultuaan verrattuna äitiyttä edeltävään aikaan, kun taas miehillä samaa ilmiötä ei ole havaittu. (Em. 40–41.) Myös johdannossa mainitussa Roskamin ja kumppaneiden tutkimuksessa (2022) on havaittu, että sukupuolten välinen tasa-arvo ei yletä vanhemmuuteen samalla tavalla kuin muihin elämäntilanteisiin.

3.2 Intensiivinen äitiminä

Sharon Haysin intensiivinen äitiminä on säilynyt jo parinkymmenen vuoden ajan vaikutusvaltaisena käsitteenä nykyisessä äititutkimuksessa. Haysin mukaan intensiivisen äitiminän ideologia ohjaa nykyään merkittävästi sitä, millainen äitiys nähdään yhteiskunnassa ihanteellisena eli normatiivisena. Sen vaatimusten mukaan lapsen täytyy saada jatkuvaa huolenpitoa yhdeltä tietyltä aikuiselta, joka on mieluiten lapsen biologinen äiti. Lapsen kasvatukseen on myös käytettävä runsaasti erilaisia resursseja kuten energiaa, aikaa ja rahaa. Tähän sisältyy viimeisimpään asiantuntijatietoon nojaamisen tärkeys kasvatustehtävässä sekä omien tarpeiden systemaattinen sivuuttaminen lapsen tarpeiden tieltä. (Hays 1996, 8.) O'Reillyn tulkinnan mukaan intensiivinen äitiminä kehittyi huippuunsa 80- ja 90-luvuilla (2016, 42). Tämä on aineistoni kannalta mielenkiintoinen havainto, sillä aineiston kirjoittavista naisista osa on viettänyt lapsuutensa juuri tuona ajanjaksona. Voisi olettaa, että näiden naisten mielikuvat äitiydestä juontavat juurensa siihen, miten heitä on itse äiditty intensiivisen äitiminän ollessa vahvassa ideologisessa asemassa yhteiskunnassa. O'Reilly (em.) ei myöskään mainitse, että intensiivisen äitiyden ideaali olisi mitenkään heikentynyt 2000-luvulla, joten voidaan olettaa, että sen ulottuvuudet valitsevat yhteiskunnassa vieläkin merkityksellisinä.

Esittelen seuraavaksi tarkemmin, mitä Hays sisällyttää intensiivisen äitiyden ideologiaan. Hays korostaa teoriassaan, että lapsenkasvatus on nykyään lapsikeskeisempää kuin koskaan ennen (1996, 51). Toisin sanoen kasvatuksen painopiste on siis siirtynyt lapsen tunteiden ja halujen

painottamiseen vanhemman halujen sijaan. Haysin tarkastelemissa 90-luvun Yhdysvaltojen kolmessa suosituimmassa lapsenkasvatusoppaassa myös sanoitetaan jatkuvasti vanhempi suoraan äidiksi tai vähintään implisiittisesti viitataan vanhempaan sukupuolitettujen piirteiden ja stereotyyppien kautta (em. 55). Äidiltä saatu jatkuva huolenpito ja rakkaus muodostetaan kyseisissä oppaissa tärkeimmiksi lapsenkasvatuksen kulmakiviksi, ja niiden myös oletetaan tulevan äideiltä luonnostaan (em. 57). Tämä oletus ja O'Reillyn aiemmin mainittu käsite naturalisaatio ovat siis osittain päällekkäisiä käsitteitä, sillä ne molemmat olettavat äitiyden sisäsyn-tyisyyden ja luonnollisuuden. Lisäksi oletus äidistä tärkeimpänä kasvattajana ja vanhempana lapsen elämässä näkyy myös O'Reillyn normalisaation käsitteessä, joka määrittää äidin pääasi- alliseksi huoltajaksi perheessä (O'Reilly 2016, 21).

Hays korostaa myös täydellisyyden tavoittelun sisäänrakennettua luonnetta intensiivisen äiti- misen ideologiassa. Vanhemman eli useimmiten äidin tulee kerätä intensiivisesti tietoa lapsensa tunteista ja toiveista, ja analysoida sitä jatkuvasti pystyäkseen vastaamaan lapsen tarpeisiin oi- kein. Lapsen kasvatusta tulee myös jatkuvasti pyrkiä kontrolloimaan myös silloin, kun lapsi on esimerkiksi lapsenhoitajan hoidossa. (Hays 1996, 59, 63.) Lisäksi intensiivisen äitimisen lo- giikkaa seurattaessa vanhemmille ja varsinkin äidille kertyy valtavasti taloudellisia menetyksiä. Äidin tai molempien vanhempien tulee vähentää työtunteja viettääkseen mahdollisimman pal- jon aikaa lapsen kanssa, ja lapselle pitää tarjota vain parhaat mahdolliset edellytykset kehityk- selle. Tämä sisältää esimerkiksi juuri tietynlaisten kehitykselle otollisten lelujen ja harrastusten hankkimista. (em. 63.) Tämä tiukkojen vaatimusten ideologia on merkittävä osa normatiivista äitiyttä, ja siksi tärkeä aineistoni analyysin kannalta.

4 Sisällönanalyysi ja kirjoitusaineisto

Tutkielmani tutkimuskysymyksenä on, miten äitiyteen liittyvät normit heijastuvat vapaaehtoisesti lapsettomien naisten kirjoituksista. Aineistona tutkielmassani toimivat naisten kirjoitukset valmisaineistossa Kokemuksia vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ja sterilisaatiosta -kirjoitusaineisto 2017 (Väkeväinen, 2017). Aineisto on alun perin kerätty pro gradua varten selvittämään lapsettomuuden valinnan syitä ja seurauksia sekä kokemuksia sterilisaatiosta. Aineisto on kerätty kirjoituspyynnöllä vapaaehtoista lapsettomuutta käsittelevissä sosiaalisen median ryhmässä sekä erilaisilla nettikeskustelupalstoilla. Kirjoituspyynnössään Väkeväinen pyysi vastaajia kirjoittamaan vapaaehtoisen lapsettomuuden kokemuksista, siihen liittyvistä ajatuksista ja tunteista sekä vapaaehtoisen lapsettomuuden vaikutuksista heidän elämäänsä. Lisäksi vastaajia pyydettiin kirjoittamaan ajatuksia ja kokemuksia sterilisaatiosta toimenpiteenä. Aineisto koostuu 25 tekstistä, joista 22 on naisten ja kolme miesten kirjoittamia. Tämä aineisto soveltuu tutkielmaani, sillä sen sisältämistä kirjoituksista löytyy runsaasti viittauksia äitiyteen ja naisen rooliin vanhempana. Rajaan tutkimuskysymyksen takia miesten kirjoittamat tekstit pois ja tarkastelen pelkästään naisten kirjoituksia, sillä tarkoituksena on tutkia naisten käsityksiä äitiydestä.

Valitsin tutkielmaani analyysimenetelmäksi teoriaohjaavan sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi on yleinen analyysitapa laadullisen tutkimuksen parissa, ja se sopii monenlaisten aineistojen analysointiin (Vuori 2022a). Sitä käytetään aineistossa esiintyvien teemojen tunnistamiseen ja luokitteluun, ja se soveltuu hyvin tekstimuotoisten aineistojen tarkasteluun. Sisällönanalyysi alkaa koodauksella, jossa etsitään ja nimetään tutkimuskysymykseen liittyviä kohtia aineistosta, ja muodostetaan niistä luokkia. (Vuori 2022b.) Etsin siis ensin aineistosta äitiyttä kuvaavia katkelmia, ja muodostan niistä luokkia vertailemalla havaintoja toisiinsa ja teoriaan. Koodaus voi olla aineistolähtöistä tai teorian ohjaamaa. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoria ohjaa koodausta ja luokkien muodostamista (em.). Valitsin teoriaohjaavan sisällönanalyysin tutkimusmenetelmäksi, sillä haluan löytää aineistosta nimenomaan aiemman tutkimuksen ja teorian esittelemiä normatiivisen äitiyden piirteitä. Luokkien muodostaminen havaintoyksiköistä toimii tutkielmassani vuorovaikutuksessa teoriakehyksen kanssa, ja analyysi sisältää siten myös tulkintaa, jossa pohditaan havaintojen ja havaintoluokkien yhteneväisyyttä teorian kanssa sekä havaintojen laajempaa merkitystä tutkimuskysymykselle.

Valitsemani analyysimenetelmä ja aineisto sisältävät tiettyjä huolenaiheita ja rajoja tutkielmalle. Sisällönanalyysiin kuuluvassa koodaamisessa on vaarana, että se yksinkertaistaa aineistoa liikaa ja analyysi ei saavuta silloin täyttä potentiaaliaan (Salo 2015, 178). Näin on myös oman tutkielmani kohdalla, sillä kategorioiden muodostamista ohjaavat edellisessä luvussa esiteltyt teoreettiset käsitteet. Hankaluuksia voivat aiheuttaa myös aineistokohdat, jotka eivät asetu valmiiden koodien alle (em. 179). Siksi kiinnitän huomiota siihen, mitkä toistuvat ja merkitykselliseltä tuntuvat katkelmat eivät asetu teoriakehykseni käsitteisiin. Analyysini tulee sisältämään pohdintaa myös näistä teemoista sen sijaan, että jättäisin teoriaan sopimattomat teemat huomioimatta. Aineiston kannalta puolestaan tutkielmaani rajoittaa se, että siinä ei ole sukupuolivähemmistöihin kuuluvia vastaajia. Joudun siksi tässä tutkielmassa käsittelemään vain naisia. Samanlaiset äitiyteen liittyvät normit voivat kuitenkin koskettaa myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä, jos heidän vanhemmuuttaan tulkitaan binääriseen sukupuolikäsitykseen nojaavan äitiyden kautta. Aineisto ei kuitenkaan valitettavasti anna mahdollisuutta tämän ulottuvuuden tutkimukselle, ja siksi tässä tutkielmassa voidaan käsitellä äitinormeja vain naisten näkökulmasta. Sukupuolivähemmistöjen näkökulmat aiheeseen olisivat kuitenkin tulevaisuudessa tärkeä tutkimusaihe.

Sitoudun noudattamaan tutkielmassani hyvän tieteellisen käytännön ohjeita (Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK 2021). Viittaan huolellisesti käyttämiini lähteisiin ja hävitän käyttämäni valmisaineiston välittömästi tutkielman lopullisen palautuksen jälkeen. Koska kyseessä on valmisaineisto, tekstit ovat valmiiksi anonymisoituja eli kaikki tiedot, joista kirjoittajan tai jonkun muun tekstissä esiintyvän henkilöllisyyden voisi päätellä on poistettu tai muokattu tunnistamattomiksi. Aineiston anonymisoinnista on vastannut aineiston kerääjä itse sekä tietoaarkisto AILA. Aineiston käyttö tutkielmassa ei siis aiheuta tiedonsuojan kannalta ongelmia.

5 Sisällönanalyysin tulokset

Tässä luvussa käyn läpi aineiston analyysin kulun sekä sisällönanalyysin tuloksena syntyneet luokat. Siirsin ensin rajaamani aineiston osan eli 22 naisten kirjoittamaa tekstiä yhteen Word-tiedostoon erillisistä tiedostoistaan. Kyseisten tekstien pituus vaihtelee muutamasta lauseesta muutamaan sivuun, ja niiden kirjoittajat ovat 20–55-vuotiaita. Lopulliseksi analysoitavaksi tekstimääräksi muodostui 49 liuskaa turhien välilyöntien poiston jälkeen. Seuraavaksi luin aineiston kerran huolellisesti läpi. Toisella lukukerralla kiinnitin huomiota äitiyttä luonnehtiviin kohtiin teksteissä, ja yliviivasin nämä kohdat tehden samalla muistiinpanoja alustavista ajatuksista liittyen kuvausten aihealueisiin ja mahdolliseen luokitteluun. Seuraavassa vaiheessa siirsin merkitsemäni katkelmat taulukkoon ja sijoitin ne ensimmäiseen sarakkeeseen. Kirjoitin toiseen sarakkeeseen tiiviitä kuvauksia kunkin katkelman aiheesta. Esimerkiksi katkelma, jossa nainen kirjoittaa tuttaviansa kummastelevan kirjoittajan lapsettomuuspäätöstä sai viereensä luonnehdinnan ”vapaaehtoinen lapsettomuus nähdään kummallisena”. Lisäsin tämän jälkeen vielä kolmannen sarakkeen, johon kirjoitin alustavia luokkien nimiä, joiden alle katkelmat voisi sijoittaa. Tämän vaiheen aloitin tarkastelemalla, miten katkelmien teemat sijoittuvat O’Reillyn patriarkaalisen äitiyden kymmenen oletuksen alle.

Analyysin tuloksena asetin valitsemani katkelmat essentialisaation, naturalisaation, intensifikaation ja normalisaation luokkiin. Vain yksi aineistokatkelma sijoittui ekspertisaatioon, joten käsittelen sitä osana intensifikaation luokkaa. Käytän analyysissä myös intensiivisen äitimisen käsitettä, mutta en muodosta sen perusteella omaa luokkaa. Syynä on sen päällekkäisyys usean O’Reillyn käsitteen kanssa, jota käyn läpi myöhemmin tässä luvussa. Esittelen seuraavissa alaluvuissa muodostamani luokat aineistoesimerkkien avulla, ja käyn viimeisenä läpi muita aineistosta esiin nousevia teemoja, jotka eivät asettuneet teorian tarjoamiin käsitteisiin.

5.1 Essentialisaatio: naiseus äitiytenä

Nimesin ensimmäisen luokan O’Reillyn essentialisaation käsitteen mukaan ja jäsensin siihen kuuluvaksi erilaisia käsitteen kanssa yhteensopivia teemoja. Essentialisaatiolla tarkoitetaan sitä, että äitiys nähdään patriarkaalisen äitiyden ideologiassa perustavanlaatuisena osana naiseutta (O’Reilly 2016, 21). Naiseus ja äitiys ovat siis erottamattomia toisistaan. Analyysin edetessä moni äitiyttä kuvaava tekstikatkelma sopi parhaiten essentialisaation luokkaan, ja lopulta essentialisaation ilmentymiä olikin analyysini mukaan aineistossa eniten kaikkiin muihin

O'Reillyn patriarkaalisien äitiyden piirteisiin verrattuna. Essentialisaation alaluokiksi muodostin seuraavat teemat: äitiyden ja naiseuden yhteen liittäminen, naiseuden vajavaisuus ilman äitiyttä, lapsettomiin kohdistuvat stereotyyppit, epäusko ja oudoksunta lapsettomuuspäätöstä kohtaan sekä tarinat normatiivisen äitiyden kehiksestä ulos kasvamisesta. Seuraavat katkelmat kuvastavat äitiyden ja naiseuden vahvaa yhteen kytkeytymistä:

Ärsytti vähän, kun opettajakin oletti kaikkien tyttöjen haaveilevan äitiydestä.

Tuntemattomat yleensä myös tuntuvat olettavan, että minun ikäiselläni naisella on lapsia.

Minua suoraan sanottuna kuvottaa ajatukset (...) ”nainen on tehty lasten hankkimista varten”

Ensimmäisessä katkelmassa opettaja ilmentää essentialisaation mukaista ajattelua nähdessään äitiyden vääjäämättömänä osana kaikkien tyttöjen elämää jossain vaiheessa. Toinen lainaus toistaa samaa oletusta, mutta tällä kertaa aikuiseen naiseen eli sekä ikään että sukupuoleen kytkeytyvänä seikkana. Kolmannessa esimerkissä taas kirjoittaja toistaa muualta kuulemiaan ajatuksia siitä, että naiseus on essentialistisesti sidoksissa lasten tekemiseen. Kuten mainitsin aiemman äititutkimuksen esittelyn yhteydessä luvussa 2, äitiys on itsessään vahva normi naisille sen historiallisen roolin vuoksi feminiinisyyden määrittäjänä (Gillespie 2000, 223). Yllä olevat katkelmat osoittavat, että äitiyden normatiivinen asema on jossain määrin elossa vielä tänä päivänä. Normin olemassaoloa todistavat osaltaan myös lapsettomien naisten kohtaamat ennakkoluulot ja näkemykset naiseuden vajavaisuudesta ilman äitiyttä, josta löytyy esimerkkejä myös aineistosta:

En ole aikuinen enkä oikea nainen tai tiedä elämästä mitään, kun ei ole lapsia.

Toki minä olen ilmeisesti huono roolimalli nuoremmille nais[kollegoille] kun kehtaan olla lapseton, kunnianhimoinen ja menestynyt. On kuulema ’miehekkästä’ sellainen.

Ensimmäisen katkelman kirjoittaja referoi muilta suoraan kuulemiaan mielipiteitä tai tulkitsemiaan asenteita, joiden mukaan ”oikea naiseus” sekä aikuisuus ovat sidoksissa lasten hankkimiseen. Toisessa esimerkissä kirjoittaja taas nähdään ”miehekkäänä” lapsettomuutensa takia, mikä toisintaa essentialisaation ajatusta siitä, että äitiys on naiseuden perusta. Lapsettomuutta ei nähdä naiselle tyypillisenä olotilana ja elämäntyylinä tässä katkelmassa, jolloin nainen nähdään pikemminkin miehekkäänä. ”Oikean aikuisuuden” liittäminen lasten hankkimiseen on havaittu myös aiemmassa tutkimuksessa siten, että vapaaehtoisesti lapsettomilta usein kielletään aikuisuus muiden silmissä (Gillespie 2000, 228). Myös lapsettomat naiset ovat itse sisäistäneet

tämän ajatuksen kuvailemalla itseään vähemmän aikuisiksi lapsettomuutensa takia (Mäkinen 2008, 207). Aineistossa esiintyy runsaasti katkelmia, joissa lapsettomuuden valinneet naiset kuvailevat kokemustaan erilaisuudesta muihin verrattuna sekä vähemmistöön kuulumisen tunteesta. Nämäkin kohdat osoittavat osaltaan äitiyden ja kiinnostuksen lapsia kohtaan olevan normi:

Lukioikäisenä aloin tajuta syvemmin olevani erilainen. Muistan tuttujeni olleen läpäällään vauvoihin ja suhtautuneen ihmislapsiin aivan eri tavalla kuin itse suhtauduin.

Lisäksi aineistosta löytyy esimerkkejä vapaaehtoisesti lapsettomia koskevista stereotypioista. Näen tämän teeman jatkona lapsettomien erilaisuuden korostamiselle eräänlaisena sosiaalisena rangaistuksena normista poikkeamiselle. Usea kirjoittaja kertoo aineistossa tiedostavansa, että vapaaehtoisesti lapsettomia pidetään usein itsekkäinä. Pari kirjoittajaa ottaa myös esille stereotypian lapsettomista vastuuttomina ”bilettäjinä”. Nämä maininnat sopivat yhteen aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan vapaaehtoisesti lapsettomia pidetään poikkeavuutensa takia usein epäilyttävinä ja itsekeskeisinä (Gillespie 2000, 230; Letherby 2002, 7; Park 2002, 30). Erityisesti naiset vaikuttavat kohtaavan lapsettomuutensa vuoksi runsaasti ennakkoluuloja johtuen luultavasti siitä, että naiseus on perinteisesti sidottu äitiyteen, kun taas mieheys ammatilliseen menestykseen (Park 2002, 26). Seuraava katkelma toimii esimerkkinä stereotypioiden tiedostamisesta aineistossa, ja toinen katkelma kääntää mielenkiintoisella tavalla stereotypian lapsia hankkiviin ihmisiin kohdistettuna:

Lapsettomissa on varmaan tosi paljon stereotypioita, mut yks ikävimmistä on se, et lapsettomat ihmiset on itsekkäitä. (...) Et ihan ku se poistas sen välittämisen kyvyn ihmisestä täysin, jos ei lisäänny.

(...) mikään ei ole niin itsekästä, kuin lasten hankkiminen.

Seuraavana alaluokkana epäuskon ja oudoksunnan lapsettomuuspäätöstä kohtaan voi nähdä osana essentialistista ajattelua, sillä äitiyden määrittäessä vahvasti naiseutta vapaaehtoisen naisen päätöstä lapsettomuudesta on usein vaikea uskoa. Epäusko lapsettomuuspäätöstä kohtaan onkin yleisimmin toistuva havaitsemani teema aineistossa. Suuri osa kirjoittajista kertoo, että heidän lapsettomuuspäätöstään on kyseenalaistettu ja epäilty useimmin ilmaisulla ”kyllä se mieli vielä muuttuu”. Hämmästyä ja kyseenalaistusta kuullaan laajalta joukolta: omilta vanhemmilta, muilta sukulaisilta, sairaanhoitajilta, lääkäreiltä, työkavereilta ja ystäviltä. Seuraavat esimerkit havainnollistavat, miten naisten lapsettomuuspäätöstä ei usein oteta tosissaan:

”Missäs teidän lapset on?”-kysymykseen vastaan aina ”ei ole, ei tule”, josta yleensä seuraa lyhyt keskustelu siitä, että vielä on aikaa.

Jopa siskoni ja ihan läheisimmät ystäväni eivät jotenkin voineet ottaa todesta lapsettomuuspäätöstäni, heistä tuntui aivan vieraalta ajatukselta että nainen ei halua lapsia.

Viimeiseksi essentialisaation alaluokaksi sijoitin kertomukset siitä, miten aineiston naiset ovat kasvaneet ulos äitinormin kehyksestä. Yksi kirjoittaja ilmaisee ennen ajatelleensa, että ”lapsia kuuluu tehdä, kun kaikki muutkin tekevät”. Monet kirjoittajat kertovat, miten he eivät nuorempana osanneet kyseenalaistaa lasten hankkimiseen tähtäävää elämää.

Olen kotoisin pieneltä paikkakunnalla, jossa kutakuinkin ainoa elämäntapa on lapsiperhe-elämä ja kaikki tuntemani parisuhteessa elävät aikuiset tekevät lapsia. En osannut sitä mallia nuorena vielä kyseenalaistaa tai edes ajatella, että aikuisena olisi vapaus valita toisinkin.

Kuten yllä olevassa katkelmassa, ympäristössä vallitseva normi äitiyden valitsemisesta on ollut merkittävä usean aineiston kirjoittaneen naisen elämässä. O’Reilly korostaakin, että usein naiset valitsevat äitiyden sen takia, että äitiys kuuluu normatiivisen naiseuden elämäntapaan (2020, 18). Normatiivisella äitiydellä on siis merkittävä valta yhteiskunnassa. Kaikki tutkimusaineiston naiset ovat joko varhaislapsuudessa tai myöhemmässä elämänvaiheessa ymmärtäneet, ettei äitiys ole heitä varten, mutta he ovat kaikki tunteneet ja tunnistanee yhteiskunnassa vallitsevan paineen hankkia lapsia. Yhteenvetona voidaan todeta essentialisaation ilmenevän usein ja monin eri tavoin lapsettomuuden valinneiden naisten kirjoituksissa. Essentialisaatio muodostui analyysissä läsnäololtaan laajimmaksi havaintoluokaksi.

5.2 Naturalisaatio: äitimisen luonnollisuus

Toinen muodostamani luokka perustuu O’Reillyn naturalisaation käsitteelle. Naturalisaation oletus on, että halu ja taito äitimiseen ovat luonnollisia kaikille naisille (O’Reilly 2016, 21; O’Reilly 2020, 15). Naturalisaatio on siten käsitteenä hyvin lähellä essentialisaatiota, koska ne molemmat näkevät äitiyden ja naiseuden toisistaan erottamattomina. O’Reillyn mukaan naturalisaatiolla viitataan myös äitimiseen vaistomaisena toimintana sen sijaan, että naiset oppisivat vanhemmuustaitoja kokemuksen ja opettelun tuloksena (2016, 21). Päädyin siksi sijoittamaan naturalisaation luokkaan aineistossa toistuvat teemat, jotka viittaavat jonkinlaisen synnynnäi-

sen äitimisvaiston olemassaoloon. Näitä alaluokkia ovat maininnat äidillisten tunteiden puuttumisesta ja vauvakuumeesta, lisääntymisen luonnollisuudesta sekä eläimistä lapsen korvikkeina. Kirjoittajat sanoittavat äitimishalun puutteensa muun muassa seuraavilla tavoilla:

En ole koskaan pitänyt vauvoista, eivätkä ne herätä minussa minkäänlaista hoivaviettä tai äidillisiä tunteita (...)

Oletan, että aivoistani puuttuu jokin "vauvat-ovat-suloisia" -tumake (...)

Näen ensimmäisen katkelman esimerkkinä naturalisaation oletuksen vastaisesta puheesta, sillä kirjoittajan ilmaisema hoivavietin puute on ristiriidassa naisten synnynnäisen äitimishalun oletuksen kanssa. Aineistossa mainitaan pariin otteeseen myös, etteivät kirjoittajat ole koskaan kokeneet minkäänlaista vauvakuumetta. Näen tämän samanlaisena äitiyden sisäsyntyisyyden idean horjuttamisena. Aiemmassa tutkimuksessa on myös havaittu vapaaehtoisesti lapsettomien naisten viittaavan usein biologisten vanhemmuusvietin puuttumiseen perustellessaan lapsettomuuttaan (Park 2002, 36). Toisessa yllä olevassa katkelmassa kirjoittaja puolestaan viittaa joko kirjaimellisesti tai kuvainnollisesti tietynlaisen lapsista kiinnostuneisuuteen orientoivan tumakkeen puuttumiseen. Tämä on mielenkiintoista, sillä kirjoittaja kehystää kiinnostuksen puutteensa lapsia kohtaan biologisena puutteena tai eroavaisuutena. Jotkut vastaajat myös kyseenalaistavat yleisesti lisääntymisen luonnollisuuden ja kuvaavat lisääntymättömyyttä yhtä luonnollisena toimintana:

Juuri tuo ajatus lapsettomuustoiveen sisäsyntyisyydestä tuntui kovin tutulta, sen vertaaminen seksuaaliseen suuntautumiseen. Jotkut syntyvät heteroiksi, toiset homoiksi, jotkut syntyvät haluamaan lapsia ja toiset eivät.

Kirjoittaja vertaa tässä lapsettomuustoivetta seksuaaliseen suuntautumiseen korostaessaan, että lapsettomuuden halu on yhtä luonnollinen ja sisäsyntyinen ominaisuus kuin seksuaalisuus. Tässä vaiheessa voidaan jo todeta, että suuri osa naturalisaation luokkaan sijoitetuista aineistokatkelmista on varsin selkeää vastapuhetta sitä kohtaan. Jotkut kirjoittajat jopa kääntävät naturalisaation oletuksen pääläelleen kutsumalla lisääntymistä epäluonnolliseksi ja sterilisaatiota ”kropan korjaamiseksi” sekä esittämällä vauvakuumeen luonnottomana.

Yhden kerran iski jonkilainen vauvakuume. Olin vakavasti masentunut ja ahdistunut ja monen psyykelääkkeen vaikutuksen alla. Lopetin lääkityksen ja heti tuntui paremmalta.

Sterilisaatiota olen harkinnut paljonkin. Pidän sitä kehon korjaamisena, sen saattamisena pysyvästi muotoon jossa sen pitäisi olla.

Ensimmäisessä katkelmassa kirjoittaja kertoo tunnistaneensa vauvakuumeen itsessään vain keran, psykyenlääkkeiden käytön väliaikaisena sivuoireena. Sijoitin katkelman naturalisaatioon kuuluvaksi, sillä se kehystää vauvakuumeen ei-luonnolliseksi. Äitimishalu ei ole kirjoittajalle tyypillinen tunne, vaan psykyenlääkkeiden aiheuttama oire. Kirjoittaja myös arvottaa vauvakuumeen epätoivottavana sen sijaan että lääkkeet olisivat hänen mielestään palauttaneet luonnollisen äitimishalun. Tästä kertoo ilmaisu ”heti tuntui paremmalta” lääkkeiden käytön lopetuksen jälkeisen olotilan luonnehdintana. Lisäksi toisessa katkelmassa esiin nouseva mielipide sterilisaatiosta on myös vastapuhetta lisääntymisen luonnollisuutta ja siten naturalisaatiota kohtaan. Kirjoittajan mukaan lisääntymiskyvyn poisto on ”kehon korjaamista”. Siinä missä naturalisaatio olettaa äitimisen tulevan naisille luonnostaan, lisääntymiskyvyn vapaaehtoinen ja pysyvä poistaminen kiistää kyseisen oletuksen täysin. Toinen kirjoittaja kertoo aineistossa tuntevansa, että hän on sterilisaation jälkeen ”lopulta minä oikeanlaisessa kehossa”. Vahvat myönteiset tunteet lisääntymiskyvyttömyydestä liittyvät siis tulkintani mukaan suoraan naturalisaatioon sen oletuksen kumoavina lausuntoina.

Viimeisenä naturalisaatioon kuuluvana alaluokkana esittelen maininnat lemmikeistä lapsen korvikkeina. Ne kuuluvat tulkintani mukaan naturalisaation piiriin, sillä ajatuksen lapsen korvikkeesta voi nähdä viittaavan jonkinlaisen sisäsyntyisen äitimistarpeen olemassaoloon. Seuraavassa aineistoesimerkissä kirjoittaja kertoo muiden vertaavan joskus lemmikkejä lapsiin. Tällöin lapsen hankkiminen rakentuu itsestään selväksi tarpeeksi, jonka jättämä tyhjä aukko on korvattava eläimellä lapsettomuuden tapauksessa.

En kuitenkaan missään nimessä ajattele, että eläimet olisivat lapsien korvikkeita. Minua loukkaa syvästi, jos joku ajattelee tai sanoo niin. (...) Tunnen että tuon väittämän sanoja asettaa itsensä minun yläpuolelleni, ja yrittää määritellä mitä minä olen, mitä haluan. Että minä olen tyhmä kun en ole tajunnut lapsia tehdä, vaan tyydyn eläimikorvikkeisiin.

Lapsen puuttuessa äitimistarve on pakko kohdistaa jonnekin muualle kuten lemmikkeihin, mikä sopii hyvin naturalisaation oletukseen synnynnäisestä äitimishalusta. Esimerkkikatkelmassa kirjoittaja kokee korvikekommentit loukkaavina, mutta aineistosta löytyy myös katkelma, jossa toinen kirjoittaja kertoo varsin neutraalisti kissojensa olevan hänelle kuin lapsia. Aiemmassa

tutkimuksessa on myös havaittu lapsettomien naisten kuvailevan lemmikkiensä merkitystä rinnastamalla ne lapsiin. Rosemary Gillespien mukaan tämän voi nähdä stereotyyppien kautta, jolloin lapsettomat naiset referoivat tunnettua stereotyyppiä lapsenkorvikkeista sanoittaakseen omaa elämäänsä muille ymmärrettävällä tavalla (2000, 232). Lemmikkien vertaaminen lapsiin voi osaltaan vahvistaa kirjoittajan naiseutta hoivaavuuden korostamisen kautta, sillä hoiva nähdään normaalin aikuisen naisen piirteenä (Mäkinen 2008, 207). Suurin osa naturalisaatioon viit- taavista aineistokatkelmista on kuitenkin selvästi naturalisaation vastaista.

5.3 Intensifikaatio: äitiyden kova hinta

Intensifikaatiolla tarkoitetaan äitiyden hallitsevaa luonnetta verrattuna muihin elämän osa-alueisiin (O'Reilly 2016, 21). Käytän tässä alaluvussa apuna myös Sharon Haysin käsitettä intensiivinen äitiminä, sillä se viittaa yksityiskohtaisesti erilaisiin intensifikaation ihanteisiin ja seurauksiin. Myös O'Reilly käyttää intensiivisen äitiminä käsitettä laajasti määritellesään intensifikaatiota, joten käsitteiden käyttäminen yhdessä on luontevaa myös omassa analyysissäni (O'Reilly 2016, 41–50). Intensiivisen äitiminä ideologiaan kuuluu ihanne, jonka mukaan äidin on huolehdittava lapsesta jatkuvasti ja intensiivisesti sekä oltava lapsen ensisijainen huoltaja. Lapseen on myös käytettävä valtava määrä erilaisia resursseja asiantuntijatietoon nojaten ja äidin omat tarpeet systemaattisesti sivuuttaen lapsen tarpeiden edeltä. (Hays 1996, 8.) Äideille on Haysin mukaan tarjolla valtava määrä tietoa ja ohjeita vanhemmuudesta, ja niistä suurin osa peräänkuuluttaa intensiivistä äitiminä (em. 96). Äidin rooli ensisijaisena huoltajana sijoittuu myös normalisaation käsitteeseen, jota käsitellään seuraavassa luvussa. En käsittele teemaa ol- lenkaan intensifikaation yhteydessä, sillä intensifikaatio sisältää äitiyden ensisijaisuuden lisäksi monia muita teemoja, kun taas normalisaatio rakentuu pelkästään äidin roolin rajaamiselle. Si- joitin intensifikaation alaluokiksi kuvailut äitiydestä uhrauksina ja menetyksinä, vanhemmuu- den vaatavuudesta, uupumuksesta ja asiantuntijatiedon noudattamisesta.

Monet aineiston naiset kuvaavat teksteissään äitiyttä uhrauksena ja erilaisina menetyksinä. Aiemman tutkimuksen mukaan äidin onkin usein luovuttava jostain vanhemmuutensa takia toi- sin kuin isän (Vuori 2001, 358). Itsensä ja resurssiensa uhraaminen lapsen edun vuoksi nähdään myös yleisesti normatiivisen äitiyden mukaisena ihanteellisena äitiytenä (O'Reilly 2020, 21). Tämä uhraus kaikuu lapsettomien naisten kirjoituksissa:

*Nainen vaikutti muuttuvan pelkäksi äidiksi, jolla ei enää ollut omaa elämää, ei edes omaa ni-
meä.*

Jotkut naiset unohtavat itsensä ja omat tarpeensa siinä vaiheessa kun lapsi syntyy, enkä ikinä haluaisi että minulle kävisi niin.

Ensimmäisessä katkelmassa kirjoittaja käsittää äitiyden hallitsevana positiona, jossa äiti kadottaa oman identiteettinsä ja elämänsä vanhemmuuden vuoksi. Toisessa katkelmassa taas korostuu kirjoittajan tuntemien naisten omien tarpeiden sivuuttaminen heidän tultuaan äideiksi. Nämä esimerkit asettuvat selkeästi intensifikaation luokkaan, sillä intensiivinen äitiminä vaatii äidin omien tarpeiden sivuuttamista lapsen edun vuoksi (Hays 1996, 8). Lapsettomat naiset tunnistavat aineiston perusteella tämän normatiivisen ihanteen ja sen voiman.

Naiset kuvaavat aineistossa myös muita uhrauksia kuten vapauden vähenemistä, taloudellisia menetyksiä, uran puolesta pelkäämistä ja äitiminä psyykkistä kuormitusta. Useat aineiston naiset kertovat vapaudenkaipuun olevan syynä olla hankkimatta lapsia, mikä on havaittu myös aiemmassa lapsettomia naisia tarkastelevassa tutkimuksessa (Shapiro 2014, 6). Naiset kertovat lisäksi pelkäävänsä lasten haittaavan uran kehitystä ja johtavan mahdollisesti jopa työn menetykseen. Vapaaehtoisesti lapsettomat naiset ovat nähneet muissakin tutkimuksissa äitiyden haittana uran ja muiden aktiviteettien kannalta (Park 2005, 396).

(...) elämä on valintoja, en ollu lainkaan valmis luopumaan siitä kaikesta mistä pitäisi luopua siinä tapauksessa että hankkii lapsia.

Naisena asiaa miettii myös taloudelliselta kannalta. Lapsen takia pitäisi kuitenkin olla töistä pois vähintään puolitoista vuotta, mikä näkyy ansioissa ja tulevassa eläkkeessä (jos sinne asti koskaan pääsee). Töissä tilanteet voisivat muuttua täysin, eikä vanhoja työtehtäviä olisi ehkä enää olemassa, kun töihin palaisi. Onhan se väärin naisia kohtaan, että pitää pelätä työn puolesta, mutta se valitettavasti on vielä elämän realiteetteja.

Edelliset katkelmat havainnollistavat intensifikaation logiikkaa, sillä ne pitävät sisällään olettumuksen muiden elämänalueiden alisteisuudesta äitiydelle. Jotkut aineiston kirjoittajat ottavat näiden menetysten lisäksi esiin äitiyden psyykkisen kuormituksen muun muassa seuraavalla tavalla: ”pääni ei vaan kestäisi sitä”. Hays myös toteaa, että monien naisten rahat hupenevat lastenhoitoon (Hays 1996, 10). Taloudellisten menetysten pelkääminen uran kannalta saa siis rinnalleen myös muun muassa resursseja vaativat lastenhoitokulut, välineet ja lelut. Tämä voimakas äitiyden kehystäminen uhrauksina ja menetyksinä muistuttaa mielenkiintoisesti luvussa 2 käsiteltyä näkemystä lapsettomuudesta puutteen sävyttämänä. Lapsettoman elämä nähdään sen mukaan puutteellisena ja merkityksettömänä lapsen poissaolon takia (O’Reilly 2020, 18).

Vapaaehtoisesti lapsettomat näyttävät kuitenkin kääntävän tämän käsityksen päällelle kehystämällä vanhemmuuden luopumisen ja menetyksien kautta lapsettomuuden sijasta. Lapsettoman elämä näyttäytyy siten aineiston naisten kirjoituksissa merkityksellisempänä ja monipuolisempaan kuin äidin elämä.

Seuraavana intensifikaatioon sijoittamistani alaluokista esittelen uupumisen. Yksi aineiston kirjoittaja ottaa esiin uupumisen väistämättömyyden vanhemmuuteen liittyen pohtiessaan omaa jaksamistaan hypoteettisen lapsen kanssa: ”olisin uupunut jatkuvaan huolenpitopakkoon”. Toinen kirjoittaja taas kuvaa omaa kokemustaan puolisonsa lasten kasvatukseen osallistumisesta ja siitä seurannutta uupumistaan:

(...) väsyin ihan yhtäkkiä ja ihan totaalisesti. (...) En vain kertakaikkiaan olisi jaksanut. Olin yrittänyt siihen mennessä liikaa ja sivuuttanut oman jaksamiseni.

Katkelma kuvaa tulkintani mukaan vanhemmuuden intensiivisyyttä ja vaativuutta, jotka sopivat hyvin intensifikaation oletukseen. Aiemmin käsitelty omien tarpeiden sivuuttaminen tulee myös esiin tässä katkelmassa. Sama kirjoittaja kysyy myöhemmin tekstissään, kuka hoitaisi hänen hypoteettiset lapsensa silloin kun hän ei siihen kykene. Tämä vaatimus jatkuvasta huolenpidosta ja sen kasautumisesta äidin harteille on myös selvä esimerkki intensiivisen äitimisen vaatimuksista. Hays kertoo, että intensiivinen äitiminä vaatii vanhemmuudelta jatkuvaa analysointia ja lapsen toiveiden ja käyttäytymisen tarkkailua (1996, 59). Vanhemmuudessa tulee lisäksi tavoitella täydellisyyttä kaikilla osa-alueilla (em. 63). Äitiyteen liitettyjen ideaalien on todettu aiheuttavan ahdistusta äideissä (O'Reilly 2020, 19), joten uupumuksen rinnastaminen äitiyteen aineistossani on aiemman tutkimuksen valossa ymmärrettävää.

Viimeisenä intensifikaation ilmentymänä näin aineistossa katkelman asiantuntijatiетoon nojaamisesta. Yksi naisista kirjoittaa, että olisi äitinä mitä luultavammin huolestunut siitä, kehittykö hänen lapsensa sen mukaan ”mitä kouluterveydenhoitaja ja opettaja ja muut ammattilaiset odottavat”. Katkelman voi nähdä myös ekspertisaatioon kuuluvana, sillä ekspertisaatio korostaa asiantuntijatiетon luonnetta äitimistä ohjaavana (O'Reilly 2016, 21). Luokittelu ei kuitenkaan ole selvärajainen, sillä myös intensiivinen äitiminä sisältää vaatimuksen uusimman asiantuntijatiетon seuraamisesta ja noudattamisesta lapsenkasvatuksessa (1998, 8). Sijoitin tämän aineistoesimerkin intensifikaation luokkaan osittain tämän päällekkäisyyden vuoksi ja osittain siksi, että se on tulkintani mukaan ainoa ekspertisaatioon viittaava kohta aineistossa. Ekspertisaatio jää siten ilman omaa luokkastatusta, ja sijoittuu intensifikaatioon.

5.4 Normalisaatio: naisen ja miehen roolit vanhempina

Viimeinen tunnistamani O'Reillyn patriarkaalisen äitiyden oletusten mukainen luokka perustuu normalisaatioon. Normalisaation mukaan äitiys sijoittuu heteroydinperheeseen, jossa äidillä ja isällä on selkeä sukupuolitettu työnjako. Äiti toimii siten lasten pääasiallisena huoltajana ja isä perheen elättäjänä. (O'Reilly 2016, 21.) Tämä vaatimus sisältyy myös intensiiviseen äitimiseen (Hays 1996, 8), joten intensifikaatio ja normalisaatio ovat osittain päällekkäisiä. Kuten edellisessä luvussa mainitsin, intensifikaatio sisältää kuitenkin monia erilaisia vaatimuksia äidin perheensisäisen roolin lisäksi. Normalisaatio puolestaan sisältää pelkästään oletuksen äidin roolista pääasiallisena vanhempana, joten sijoitin tätä käsittelevät katkelmat normalisaation luokkaan.

Ja kyl sukupuolikin on vaikuttanut, et naisen on oltava aina valmis myös yksinhuoltajuuteen, jos miestä sattuu väsyttämään perhe-elämä, ei se nainen siitä voi lähteä yhtään mihinkään.

Toisaalta en halua adoptoida, koska pelkään, että naisena minä olisin se, joka on enemmän kiinni lapsessa ja joutuu hoitamaan lasta enemmän. En tiedä olenko ennakkoluuloinen, mutta pelkään, että niin siinä kuitenkin kävisi.

Äidin rooli lapsen ensisijaisena vanhempana vertautuu näissä katkelmissa vahvasti isään, jota ei nähdä yhtä vastuuntuntoisena vanhempana kuin naista. Tämä kertoo jälleen myös päällekkäisyydestä intensiivisen äitimisen kanssa, sillä miehiin ei intensiivisen äitimisen logiikan mukaan voi luottaa vanhempina yhtä paljon kuin naisiin (Hays 1996, 8). Ensimmäisessä katkelmassa miestä luonnehditaan mahdollisesti perheeseen väsyvänä, mutta naista pakollisena huoltajana. Naisen joutuminen tähän asemaan on selvää jatkumoa naturalisaatiosta ja essentialisaatiosta, jotka asettavat naiseuden erottamattomaksi äitiydestä ja väittävät äitiyden olevan luonnollista kaikille naisille. Toisessa katkelmassa taas nainen pelkää joutuvansa päävastuuseen hoivasta sukupuolensa takia.

Vanhempien sukupuolittununeita rooleja ylläpidetään erilaisin tavoin yhteiskunnassa. Esimerkiksi 90-luvun suosituimmissa lapsenkasvatusoppaissa vanhempi sanoitetaan suoraan äidiksi tai implisiittisesti sukupuolitetaan naiseksi teksteissä (Hays 1996, 55). Jaana Vuori tarkastelee väitöskirjassaan saman aikakauden vanhemmuusoppaita, ja havaitsee kaksi vallitsevaa diskurssia naisten ja miesten välisessä vanhemmuuden työnjaossa: äidinhoivan diskurssin, joka korostaa äitiyden synnynnäisyyttä, ja jaetun vanhemmuuden diskurssin, joka korostaa jaettua

hoivatyötä äidin ja isän välillä jättäen kuitenkin äidin päävastuuseen (2001, 355–359). Vuori luonnehtii äitiä ”maaperänä” isän vanhemmuuden rakentumiselle (em. 360). Isän roolia on siis rakennettu toissijaiseksi vanhemmaksi vielä 90-luvulla, ja nämä mielikuvat näkyvät myös aineiston naisten kirjoituksissa. 2000-luvulle tultaessa lapsenkasvatuksen epätasaisuutta on yritetty ratkaista lähinnä naistenkeskeisellä työnjaolla, kun lapset laitetaan naisemmistöisiin päiväkoteihin hoidettaviksi äidin ollessa töissä. Miesten ja naisten välinen työnjako ei sen sijaan ole edennyt samalla mitalla. (Vuori 2010, 117.) Tämän lisäksi naiset kantavat edelleen erityisen suuren vastuun vanhemmuuden psyykkisestä puolesta kuten muistamisesta, suunnittelusta ja arjen hallinnasta (O’Reilly 2016, 30).

Olin katkera, etten ollut syntynyt pojaksi. Nämä näyttivät jatkavan omaa elämäänsä miehinä ilman samaa hirvittävää vastuuta.

Yllä oleva katkelma liittyy myös naisten ja miesten erilaisiin rooleihin vanhempina. Katkelman kirjoittaja viittaa siihen, miten äitiys tuntuu pyyhkivän naisen elämästä kaiken muun pois, kun taas miesten elämään vanhemmuus ei näytä vaikuttavan millään tavalla. Tämä on mielenkiintoinen havainto, sillä se muistuttaa O’Reillyn käsitteestä nimeltään toisen aallon jälkeinen jakautunut toimijuus (*post-second-wave split subjectivity*). O’Reilly viittaa tällä siihen, miten naiset elävät nykyään toisen aallon feminismien jälkeisten tasa-arvoharppausten sekä patriarkaalisien perhenormien välissä. Naisten ja miesten elämät ovat siis tasa-arvoistuneet monella elämänalueella, mutta vanhemmuus avaa edelleen huomattavan kuilun naisten ja miesten välille. (2016, 40.) Vanhemmuuden onkin todettu viimeaikaisessa tutkimuksessa olevan edelleen merkittävän sukupuolittunut alue verrattuna muihin elämän osa-alueisiin (Roskam ym. 2022, 173). Useat tutkijat peräänkuuluttavat sosiaalipoliittisia toimia vanhemmuuden tasa-arvoistamiseksi, jotta se nousisi muun tasa-arvokehityksen kanssa samalle tasolle (em. 174). Normalisaation vahva läsnäolo aineistossani äidin ja isän roolien vertailun kautta kertoo siitä, että naiset ajattelevat edelleen jossain määrin joutuvansa kuormittavaan päävastuuseen vanhemmuudessa.

5.5 Muita teemoja: naisen keho, muiden halut

Edellisissä alaluvuissa esiteltyjen patriarkaalisien äitiyden oletusten joukkoon kuuluvat myös privatisaatio, biologisaatio, depolitisaatio ja idealisaatio. Nämä jäivät kuitenkin muodostettujen luokkien ulkopuolelle, sillä aineistosta ei löytynyt niihin sijoitettavia katkelmia. Privatisaatiossa äitiys määritellään vain kodin piirissä tapahtuvaksi toiminnaksi, biologisaatio taas arvot-

taa biologisen äidin muiden äitien yläpuolelle. Depolitisaatio puolestaan määrittää äitiyden toiminnaksi, jolla ei ole poliittista tai sosiaalista merkitystä, ja idealisaatio asettaa äitiydelle mahdollisia odotuksia. (O'Reilly 2016, 21.) Käsitteiden määrittelyistä voi päätellä, miksi ne eivät esiinny vapaaehtoisesti lapsettomien naisten teksteissä. Privatisaatio ja depolitisaatio näyttävät määrittelevän äitiyttä melko sosiaalipoliittisen linssin läpi, joten niihin liittyvää pohdintaa voisi olettaa löytyvän enemmän esimerkiksi yhteiskunta-alojen asiantuntijoiden teksteistä kuin tavallisten kansalaisten kirjoituksista. Biologisaatio puolestaan vertaa erilaisia äitiyksiä toisiinsa, johon analysoimani aineiston kirjoituskutsu aiheineen ja kysymyksineen ei anna aihetta. Idealisaatiota taas on käsitelty muun muassa äitiyden katumisen yhteydessä (O'Reilly 2020), joten se tulee luultavasti esiin enemmän äitien kokemuksissa. Käsite liittyy pikemminkin ennen äitiyttä ja äitiyden aikana oleviin odotuksiin, jotka usein rikkoutuvat ja aiheuttavat ahdistusta (em. 19). Lapsettomilla naisilla tätä äitikokemusta ei ole, eikä muutenkaan idealistisia käsityksiä vanhemmuudesta, koska he ovat valinneet lapsettoman elämän.

Esittelen tässä aluvussa seuraavaksi muita aineistosta havaitsemiani teemoja, jotka eivät asettuneet tulkintani mukaan O'Reillyn käsitteisiin. Olen kuitenkin valinnut seuraavat teemat käsitteelyyn, koska ne toistuvat monen eri naisen kirjoituksissa ja ovat relevantteja äitiysnormien aiheeseen liittyen. Näitä teemoja ovat lääketieteen ammattilaisten vallankäyttö sterilisaation ja ehkäisyyn suhteen sekä lapsen hankkiminen muiden ihmisten vuoksi. Teemat käsittelevät mielestäni tärkeitä näkökulmia naiseuden ja äitiyden yhteenliittymisestä sekä lapsen hankkimisen paineesta.

Usean naisen kirjoituksissa toistuvat ikävät kokemukset lääkärien ja sairaanhoitajien kanssa. Naiset ovat kokeneet epäuskoa ja vähättelyä hoitohenkilökunnan taholta kertoessaan halustaan tulla steriloiduksi tai pysyä lapsettomana. Yksi nainen myös koki, että häntä rangaistiin sterilisaatioon hakeutumisesta ylimääräisten kiemuroiden läpikäymisen kautta terveydenhuollossa. Käsitteelen lääkärien ja hoitajien kommentteja essentialisaatiosta erillisenä teemana, vaikka ne voisi hyvin sijoittaa sen epäuskon ja torjunnan alaluokkaan. Perustelen tätä lääkärien merkittävällä asemalla hedelmällisyyden ja lisääntymisen portinvartijoina. Lääketiede on myös vaikutusvaltainen äitiyden ja terveen naiseuden määrittäjä (Gillespie 2000, 224–225). Lääkärin kommentit kyseenalaistavat voimakkaalla tavalla naisen oikeuden päättää itse siitä, mitä keholleen haluaa tehdä. Yksi kirjoittaja sanoo näkevänsä lääkärin hänelle esittämät kommentit vanhanaikaisina, ja korostaa ruumiillista itsemääräämisoikeuttaan:

Lääkäriin esittämät kysymykset siitä, mitä avopuolisoni päätöksestä ajattelee, tai entä jos löydänkin "jonkun" jonka kanssa haluan lapsia, olivat nö[y]ryryyttäviä ja vanhanaikaisia. Kyse oli omasta ruumiistani ja omasta päätöksestäni, eikä poikakaverilla tai tulevaisuuden aviomiehellä tai patriarkaatilla ole tuolloin lääkärin huoneeseen mitään asiaa.

lääkäriin reaktio oli pöyristyttävä [[lähes 30]]-vuotiasta naista kohtaan; "Sinä olet vielä niin nuori, kyllä se mieli vielä muuttuu." Lääkäri ei suostunut edes antamaan pyytämäni informaatiota sterilisaatiosta.

Ensimmäisessä katkelmassa lääkäri ottaa esiin muiden mielipiteet naisen lapsettomuuspäätöksestä, ja kirjoittaja kokee tämän nöyryyttävänä ja hänen oman päätöksentekonsa ohittamisena. Toisessa katkelmassa lääkäri väittää potilaansa mielen vielä muuttuvan lapsettomuuden suhteen ja kieltäytyy antamasta tietoa sterilisaatiosta. Näiden tapausten ymmärtämiseksi on huomattava, että lääketieteessä yksilö luokitellaan yleensä sairaaksi tai vialliseksi, jos hän ei kykene lisääntymään (Gillespie 2000, 225). Aiemmassa tutkimuksessa on myös havaittu, että äitiys yhdistetään aikuiseksi kasvamiseen eli tiettyyn ikävaiheeseen (em. 228). Toisessa katkelmassa lääkäri tekee saman päätelmän ja olettaa naisen muuttavan mielensä lasten hankkimisesta tultuaan vanhemmaksi. Nuorten naisten steriloinnista kieltäydytäänkin usein sillä perusteella, että naiset kuitenkin katuisivat sitä myöhemmin (em. 228–229). Myös tämän tutkielman aineistossa toistuu monen naisen kokemus siitä, että sterilisaatioon on vaikeaa päästä. Kirjoituksissa valitetaan 30 vuoden ikäraja sterilisaatioon pääsyssä, ja lääkäreiden asennetta sterilisaatiota kohtaan verrataan hyvin myönteisiin asenteisiin lapsettomuushoitojen suhteen. Monet aineistoni vapaaehtoisesti lapsettomat naiset ovat siis joko itse kohdanneet vähättelevää ja torjuvaa käytöstä hoitohenkilökunnalta sterilisaatiosta puhuttaessa tai ovat vähintään tietoisia sterilisaatioon liittyvistä hankaluuksista ja kielteisistä asenteista.

Toinen havaitsemani toistuva teema aineistossa on lapsen hankkiminen muiden ihmisten vuoksi. Monet kirjoittajat ovat kohdanneet kyselyä ja painostusta lapsen hankintaan sen kannalta, että kirjoittajan puoliso tai vanhemmat saattaisivat haluta lapsen tai lapsenlapsen. Näen tämän liittyvän myös keholliseen itsemääräämisoikeuteen, sillä naisen oma päätös sivuutetaan korostamalla muiden haluja ja mielipiteitä. Se myös liittyy edellisessä kappaleessa käsitellyn lääkärin vallankäytön kanssa, sillä yksi nainen kertoo kuulleensa lääkäriltään seuraavanlaisia kysymyksiä: "Entä jos äitisi haluaa lapsenlapsia? Entä jos löydät miehen, joka haluaa lapsia?" Lääkäriin kysymykset johdattelevat muihin saman teeman ilmentymiin aineistossa, jotka keskittyvät lähinnä kirjoittajan omiin vanhempiin ja potentiaaliseen isään:

Sen sijaan oma äitini on kritisoinut valintaani usein ja harmitellut asiaa vain itsensä kannalta, että "voi kun minusta ei tule sitten koskaan mummua, kyllä sun täytyisi tehdä edes yksi lapsi!"

(...) olin [x] vuotta parisuhteessa "loistavan isämateriaalin" kanssa, niin jotenkin se ajatus oli että hän ansaitsee lapsia ja minun täytyy ne hänelle suoda.

Suoranaista painostusta lapsen hankkimiseen aineistossa ei ole kovinkaan paljoa, mutta monien kirjoittajien äidit ilmaisevat tyytymättömyyttään lapsettomuuspäätökseen hienovaraisemmin ja vihjailevat että ”olisi ollut kiva olla mummo”. Erään kirjoittajan äiti suoranaisesti naljailee tyttärelleen lapsettomuudesta ja yksi kirjoittaja olettaa, että hänen äitinsä suhtautuisi varmaan eritavalla kirjoittajan lapsettomuuspäätökseen, jos hänellä ei olisi jo lapsenlapsia. Teema toistuu tällä tavoin aineistossa useasti eli naisen vanhempien ja erityisesti äidin kielteiset reaktiot lapsenlapsettomuuteen ovat yleisiä. Yllä olevassa toisessa katkelmassa kirjoittaja puolestaan kertoo, kuinka hänen siskonsa ja ystäviensä mielestä hänen entinen kumppaninsa olisi ”ansainnut lapsia”. Tässäkin ohitetaan potentiaalisen äidin oma tahto, mutta tällä kertaa potentiaalisen isän edun vuoksi.

6 Johtopäätökset: lisääntymisen ja lisääntymättömyyden tas-arvo

Tutkielmani tarkoituksena oli tarkastella äitiyteen liittyviä normeja aiemman äitiydestä ja vapaaehtoisesta lapsettomuudesta tehdyn tutkimuksen valossa. Tutkimuskysymyksenäni oli, miten nämä normit heijastuvat vapaaehtoisesti lapsettomien naisten teksteistä valitsemassani aineistossa. Käytin analyysimenetelmänä sisällönanalyysia, ja hyödynsin O'Reillyn patriarkaalisen äitiyden oletuksia sekä Haysin intensiivisen äitimisen käsitettä muodostaessani havainnoistani luokkia. Tiivistän tässä luvussa tutkielman keskeiset tulokset, ja pohdin niiden merkitystä jatkotutkimuksen kannalta.

Suuri osa äitiyteen viittaavista aineistokatkelmista sijoittui analyysissa O'Reillyn essentialisaation, naturalisaation, intensifikaation ja normalisaation käsitteiden mukaisiin luokkiin. Essentialisaation luokassa naiseus oletetaan erottamattomaksi äitiydestä, ja siihen sijoitetut katkelmat kuvaavat oletuksia äitiyden vääjäämättömyydestä ja itsestäänselvyydestä. Naisten oletetaan haluavan lisääntyä ja heidän lapsettomuuspäätöstään kummastellaan. Aineiston naiset kertovat myös lapsettomiin liitetyistä stereotyyppioista. Naturalisaatio puolestaan olettaa naisten olevan synnynnäisiä äitejä. Tähän luokkaan sijoitin maininnat hoivavietistä, vauvakuumeesta, lisääntymisen luonnollisuudesta sekä lemmikeistä lapsen korvikkeina. Intensifikaatio puolestaan vaatii äidin omien tarpeiden jatkuvaa sivuuttamista sekä muiden elämänalueiden alistamista äitiydelle. Tähän luokkaan sijoittuivat luonnehdinnat äitiydestä uhrauksina ja menetyksinä sekä maininnat uupumisesta sekä asiantuntijatietoon nojaamisesta. Normalisaatio taas sijoittaa äidin heteroydinperheeseen pääasiallisen huoltajan rooliin, kun taas isä toimii perheen elättäjänä. Tähän sopivat aineistokatkelmat, joissa naisen roolia luotettavampana ja pääasiallisena vanhempana verrattiin isän vähäisempään ja epäluotettavaan vanhemmuuteen.

Analyysi osoittaa, että lapsettomat naiset kohtaavat ja tunnistavat arjessaan monia normatiiviseen äitiyteen sisältyviä asenteita. Epäusko lapsettomuuspäätöstä kohtaan sekä suoranaiset stereotyyppiat vapaaehtoisesti lapsettomia kohtaan kertovat äitinormin olevan voimakas vielä tänäkin päivänä. Puolet O'Reillyn kymmenestä patriarkaalisen äitiyden oletuksesta ilmenivät monin eri tavoin aineistossa, joten teorian voidaan todeta sopineen hyvin tämän tutkielman viitekehyyksi. Nostin analyysiosiossa esiin myös pari muuta aineistossa toistuvaa teemaa, jotka liittyvät molemmat omalla tavallaan naisen keholliseen itsemääräämisoikeuteen. Aineistossa

toistuivat hoitohenkilökunnan kielteiset asenteet naisten sterilisaatiota ja vapaaehtoista lapsettomuutta kohtaan. Lisäksi muilta kuullut kommentit siitä, kuinka naisen pitäisi hankkia lapsia kumppaninsa tai omien vanhempiensa vuoksi toistuivat jonkin verran. Tällainen itsemääräämisoikeuden sivuuttaminen on tärkeä aihe, jota soisi tutkittavan jatkossa enemmän osana muita lisääntymisoikeuksiin liittyviä teemoja.

Tutkielmassa olen siis todennut osan vahvoista ja vanhoista äitiysnormeista esiintyvän naisten kirjoituksissa. Luonnollinen jatkokysymys tämän tuloksen perusteella on, miten näitä alistavia normeja voitaisiin purkaa? Aiemmin mainittu O'Reillyn äitikeskeinen feminismi (*matricentric feminism*) on keskeinen työkalu äitiysnormien esiin nostamisessa ja tutkimisessa, ja siten niiden purkamisessa (O'Reilly 2016, 16–17). Tässä työssä on tärkeää lisäksi huomioida äitiyden intersektionaalisuus. En ole voinut tarkastella tutkielmassani erilaisia äitiyden intersektioita, koska aineiston kirjoittajista on ollut tiedossa vain ammattiluokka, ikäluokka sekä sukupuoli. Zufferey ja Buchanan kuitenkin muistuttavat, että intensiivisen äitimisen ja koko ”hyvän äidin” käsitettä vaivaa länsimaisuuden, valkoisuuden ja keskiluokkaisuuden korostaminen (Zufferey & Buchanan 2020, 1). Jatkotutkimuksessa olisi syytä ottaa huomioon moninaisemman joukon tutkiminen, jotta saataisiin selville normien mahdollinen vaihtelu taustatekijöiden mukaan. Esimerkiksi tulotasolla, luokalla ja rodulla on suurta merkitystä lisääntymisoikeuksien kannalta. On esimerkiksi todettu, että valkoisia ja keskiluokkaisia naisia kannustetaan useammin lisääntymään, kun taas ruskeiden ja mustien sekä köyhempien naisten on selvästi hankalampaa päästä muun muassa hedelmöityshoitoihin (Shapiro 2014, 3).

Vanhemmuuden tasa-arvoisuuden lisääminen on lisäksi tärkeä tutkielmassani esiin nouseva huolenaihe. Suomessa korvattiin vuonna 2021 kaikista vanhempainrahopäivistä pelkästään kolme prosenttia isille, vaikka se on tarkoitettu molempien vanhempien käytettäväksi (Pösö 2021, 9). Tämä on osoitus vahvasta vanhemmuuden sukupuolittuneisuudesta, joka aineistossakin tuli esille normalisaation sekä intensiivisen äitimisen yhteydessä. Kuten tuoreessa tutkimuksessa todetaan, tämän sukupuolittuneisuuden purkamiseksi tarvitaan sosiaalipoliittisia toimia (Roskam ym. 2022, 26). Lisääntymisoikeuksien ja vanhemmuuden tasa-arvon lisäksi haluan nostaa lopuksi esiin tärkeän huomion O'Reillylta vapaaehtoisen lapsettomuuden ilmiöön suhtautumisesta. Hän korostaa, että kaikkea ei voida selittää normatiivisella äitiydellä ja patriarkaatilla. Vaikka kaikki alistavat normit poistettaisiin, jotkut naiset eivät silti haluaisi olla äi-

tejä. (O'Reilly 2020, 25.) Lapsettomuuden hyväksyntä ja normalisointi ovat siis tärkeitä tehtäviä jatkotutkimukselle äitien alistavista normeista vapauttamisen ja vanhemmuuden tasa-arvoistamisen lisäksi.

Lähteet

Aineisto

Väkeväinen, Nina (2017) Kokemuksia vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ja sterilisaatiosta - kirjoitusaineisto 2017 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2022-06-01). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3583>

Kirjallisuus

Autio, Laura (2018) ”Lasten tekeminen olisi vienyt minulta mahdollisuuden elää haluamaani elämää”: tarinoita vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden tutkimuskeskus. Tampereen yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/60193>

Gandolfo, Enza (2005) A lesser woman? Fictional representations of the childless woman. Teoksessa Andrea O'Reilly, Marie Porter & Patricia Short (toim.) Motherhood: Power & Oppression. Toronto: Women's Press, 111–123. <http://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=e000xww&AN=172281&site=ehost-live&scope=site>

Gillespie, Rosemary (2000) When No Means No: Disbelief, Disregard and Deviance as Discourses of Voluntary Childlessness. *Women's Studies International Forum* 23:2, 223–234. [https://doi.org/10.1016/S0277-5395\(00\)00076-5](https://doi.org/10.1016/S0277-5395(00)00076-5)

Hays, Sharon (1996) *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven ja Lontoo: Yale University Press. <http://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=e000xww&AN=52820&site=ehost-live&scope=site>

Jokinen, Eeva (1996) *Väsänyt äiti: äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.

Kerttula, Essi (2017) *Lapseton valinta: vapaaehtoinen lapsettomuus suomalaisten aikuisten keskuudessa*. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteet. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/102223>

Kuivalainen, Laura (2014) "Kun haikaraa ei kutsuta kylään": tutkimuskohteena vapaaehtoinen lapsettomuus. Pro gradu -tutkielma. Sosiologia. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/44062>

Letherby, Gayle (2002) Childless and Bereft? Stereotypes and Realities in Relation to 'Voluntary' and 'Involuntary' Childlessness and Womanhood. *Sociological Inquiry* 72:1, 7–20. <http://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=sxi&AN=7239560&site=ehost-live&scope=site>

Miettinen, Anneli (2015) *Perhebarometri 2015. Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. Helsinki: Väestöliitto. <https://www.vaestoliitto.fi/verkkajulkaisut/miksi-syntyvyys-laskee/>

- Muranen, Leena (2021) Potentiaaliset äidit kulttuurin pyörteissä: Lapsettoman elämäntavan valinnan identiteetin rakentuminen syntyvyyden laskua koskevassa verkkokeskustelussa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipsykologia. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/134248>
- Mäkinen Arja (2008) Oikeesti aikuiset: Puheenvuoroja yksineläjänaisen normaaliudesta, hyväksyttävyydestä ja aikuisuudesta. Väitöskirja. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino oy – Juvenes Print. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67891>
- Niemi, Anna (2020) Vapaaehtoinen lapsettomuus: koettu, harkittu, ideologinen. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/124125>
- O'Reilly, Andrea (2020) 'Out of bounds': Maternal regret and the reframing of normative motherhood. Teoksessa Carole Zufferey & Fiona Buchanan (toim.) *Intersections of Mothering: Feminist Accounts*. Lontoo: Routledge, 15–29. <http://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=nlebk&AN=2326341&site=ehost-live&scope=site>
- O'Reilly, Andrea (2016) *Matricentric feminism: theory, activism, and practice*. Bradford: Demeter Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=6151357&pq-origsite=primo#>
- Park, Kristin (2002) Stigma management among the voluntarily childless. *Sociological Perspectives* 45:1, 21–45. <https://doi.org/10.1525/sop.2002.45.1.21>
- Park, Kristin (2005) Choosing childlessness: Weber's typology of action and motives of the voluntarily childless. *Sociological Inquiry* 75:3, 372–402. <http://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=sxi&AN=17428804&site=ehost-live&scope=site>
- Pösö, Reeta (toim.) (2021) *Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2021*. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/343364>
- Rich, Adrienne (1995) *Of woman born: motherhood as experience and institution*. Paperback edition, reissued. New York: Norton.
- Roskam, Isabelle & Gallée, Laura & Aguiar, Joyce & Akgun, Ege & Arena, Andrew & Arkan, Gizem & Aunola, Kaisa & Bader, Michel & Barham, Elizabeth J. & Besson, Eliane & Beyers, Wim . . . Mikolajczak, Moira (2022) Gender Equality and Maternal Burnout: A 40-Country Study. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 53:2, 157–178. <https://doi.org/10.1177/00220221211072813>
- Salo, Ulla-Maija (2015) *Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet*. Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta Högbäck (toim.) *Umpikujasta oivallukseen – refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Tampere: Tampere University Press, 166–190. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99323/umpikujasta_oivallukseen_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Shapiro, Gilla (2014) "Voluntary childlessness: A critical review of the literature", *Studies in the Maternal* 6:1, 1–15. doi: <https://doi.org/10.16995/sim.9>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK (2021) Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk> Viitattu 21.12.2022.
- Vuori, Jaana (2010) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Tuija Saesma & Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 109–120. <https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-768-247-3>
- Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset: sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Väitöskirja. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampere University Press. <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5065-5>
- Vuori, Jaana. Yleiset analyysitavat. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/yleiset-analyysitavat/> Viitattu 21.11.2022a.
- Vuori, Jaana. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/> Viitattu 21.11.2022b.
- Väkeväinen, Nina (2019) Lapseton mieli, lapseton ruumis – tutkielma vapaaehtoisen lapsettomuuden ja sterilisaation kokemuksista. Pro gradu -tutkielma. Historian ja etnologian laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/64951>
- Zufferey, Carole & Buchanan, Fiona (2020) *Intersections of Mothering: Feminist Accounts*. London: Routledge. <http://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=nlebk&AN=2326341&site=ehost-live&scope=site>